

Διδακτική Ενότητα 21η - Η νέα οικουμένη¹

Ερμηνευτικά σχόλια

Στα ελληνιστικά χρόνια μετά τον θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου (323 π.Χ.) υπάρχει ουσιαστική αλλαγή του προσανατολισμού που επηρεάζει τη φιλοσοφία. Όσο η αρχαία πόλις (στο πλαίσιο της οποίας ανέπτυξαν τον στοχασμό τους ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης) χάνει τη σημασία της ως πηγή και μέτρο των αξιών και επιβάλλεται η ισχύς των μεγάλων κρατών (των βασιλείων), ο πολίτης νιώθει ότι τα κοινά αποφασίζονται χωρίς τη συμμετοχή του, ότι η εξουσία έχει εκχωρηθεί στον μονάρχη, ότι η γνώση έχει σπάσει σε κομμάτια απρόσιτα σε όλους. (Φάκελος Υλικού, σ.184)

Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο Πλούταρχος επιδιώκοντας να εξιδανικεύσει τον Μ. Αλέξανδρο, συσχετίζει (λανθασμένα) την πολιτική του μεγάλου ηγέτη με την ουτοπική ιδέα που οραματίστηκε ο ιδρυτής της Στοάς, ο Ζήνων ο Κιτιεύς (333-περ. 264 π.Χ.) ο ιδρυτής της Στωικής φιλοσοφίας.

Η ιδανική πολιτεία του Ζήνωνα, τα χαρακτηριστικά της και η σημασία της

ή πολύ θαυματομένη πολιτεία τοῦ τὴν Στωικῶν αἵρεσιν καταβαλομένου Ζήνωνος: Πράγματι, ο Ζήνων συνέγραψε την Πολιτεία του, στην οποία υπάρχουν **έντονα κυνικά στοιχεία** ως αποτέλεσμα της σχέσης που είχε με τον κυνικό φιλόσοφο Κράτη, τον οποίο γνώρισε όταν έφτασε στην Αθήνα από την Κύπρο.

Πιο συγκεκριμένα, ο Ζήνων απορρίπτει την εγκύκλιο παιδεία, τα δημόσια κτήρια (ναούς, δικαστήρια, γυμναστήρια), το νόμισμα και τους

¹ Θεωρούμε πως είναι καλύτερο η διδακτική και ερμηνευτική προσέγγιση της 6^{ης} Θ.Ε. να ξεκινήσει από τη συγκεκριμένη ενότητα, όπου παρουσιάζονται οι απόψεις του ιδρυτή της Στοάς του Ζήνωνα από το Κίτιο της Κύπρου και στη συνέχεια να ακολουθήσουν οι ενότητες 20 και 22 που απηχούν απόψεις της νεότερης Στοάς (Επίκτητος και Μάρκος Αυρήλιος). Επιπλέον, η ελληνιστική οικουμένη στην οποία αναφέρεται ο Πλούταρχος, προηγείται της ελληνορωμαϊκής οικουμένης.

γάμους, ενώ προτείνει μεταξύ άλλων κοινοκτημοσύνη των γυναικών και κοινά ρούχα για άνδρες και γυναίκες ανεξαρτήτως φύλου. Στην ουσία πρόκειται για **μία ριζοσπαστική αποβολή των δημοσίων θεσμών, καθώς καταργούνται οι θεμελιώδεις κοινωνικοί και οικονομικοί θεσμοί του ελληνικού κόσμου**². Με άλλα λόγια ο ιδρυτής της Στοάς διαπιστώνει ότι η **πόλη-κράτος λειτουργεί ως κέντρο διαρκούς ανταγωνισμού εξ αιτίας λανθασμένων διακρίσεων και σχέσεων υποταγής, οι οποίες πιθανόν να οδηγήσουν σε λανθασμένες κρίσεις, πάθη, κακία και φαυλότητα.**

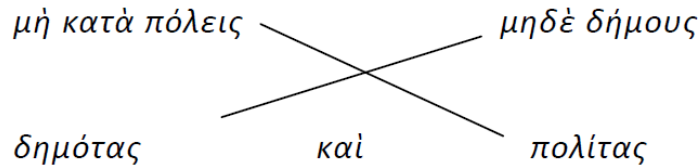
Όπως ο Πλάτων στη δική του Πολιτεία έτσι και ο Στωικός Ζήνων κάνει τη δική του, εναλλακτική, πολιτική πρόταση για την ιδανική πολιτεία, στο πλαίσιο όμως μιας εποχής που αλλάζει. Πρόκειται, ίσως, για **μία κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, όπου η ιδιότητα του πολίτη είναι μία μόνο πτυχή της ηθικής προσωπικότητας** (Φάκελος Υλικού σ.194).

Επομένως, η Πολιτεία του Ζήνωνα συνιστά μια ενσυνείδητη απόρριψη της Πολιτείας του Πλάτωνα, αν και το πλατωνικό έργο αναμφίβολα λειτούργησε ως καταλύτης. Ενώ ο Πλάτων περιέγραψε μία ιδανική Πολιτεία υπό τη διακυβέρνηση των σοφών (φιλοσόφων) προς το συμφέρον όλων των κατοίκων της (όπως τουλάχιστον θεωρούσε ο ίδιος βλ. Δ.Ε. 10η), ο Ζήνων περιγράφει μία Πολιτεία που περιλαμβάνει καταρχήν μόνο τους σοφούς³.

ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίοις, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ἡγώμεθα δημότας καὶ πολίτας, εἷς δὲ βίος ἧ καὶ κόσμος:

Η βασική θέση του Ζήνωνα είναι:

α) να μη νιώθουμε τους εαυτούς μας ως κατοίκους ξεχωριστών πόλεων ή δήμων, οι οποίοι ακολουθούν τους ιδιαίτερους κανόνες δικαίου που έχουν θεσπιστεί σε καθεμία πόλη ή σε κάθε δήμο χωριστά (αποφατική διατύπωση-άρση)

β) **αλλά προτείνει (καταφατική διατύπωση):**

1. να θεωρούμε πως **όλοι οι άνθρωποι είναι συνδημότες και συμπολίτες**
2. να επικρατεί ένας **κοινός τρόπος ζωής (εἷς βίος)**, δηλαδή με αξίες, ήθη, έθιμα κτλ κοινά για όλους. **(θέση)**
3. να υπάρχει **μία ενιαία τάξη (εἷς κόσμος)**, δηλαδή ένας κοινός τρόπος οργάνωσης ως **αποτέλεσμα ενός κοινού νόμου** εξασφαλίζοντας την **ευνομία**, την αρμονία και την ομόνοια μεταξύ των ανθρώπων.

Το ιδανικό κράτος, λοιπόν, όπως το σχεδίασε ο Ζήνων, δεν αναγνωρίζει τους φραγμούς της εθνικότητας ή του ιστορικού κράτους. Η στωική ουτοπία δεν είναι παρά μία **έλλογη συμβιωτική κοινότητα όλων των ανθρώπων**, μία ιδανική παγκόσμια αυτοκρατορία, καθώς θα περιέκλειε όλα τα μέρη του κόσμου και θα περιελάμβανε όλους τους ανθρώπους, χωρίς να υφίστανται φυλετικές, θρησκευτικές, νομικές, πολιτικές και πολιτισμικές διακρίσεις μεταξύ τους. Ακόμη, δεν θα υπήρχε η διάκριση των πολιτών της πόλης σε ελεύθερους και δούλους, επειδή η κοινωνία της θα ήταν ενιαία. Αυτό που θα ένωνε τους ανθρώπους δεν θα ήταν ο εξαναγκασμός των ανθρώπινων νόμων, αλλά η δική τους εκούσια συναίνεση.

Πρέπει, όμως, να διευκρινιστεί ότι αυτή η κοσμική αυτοκρατορία δεν νοείται ως πολιτική δύναμη, αλλά κυρίως **ως πνευματική ενότητα γνώσης και βούλησης**⁴, η οποία **περιοριζόταν εκ των πραγμάτων μόνο στους σοφούς**⁵ (βλ. και σχόλιο βιβλίου σ. 194). Πρόκειται ουσιαστικά για μία κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, στην οποία καθένας –χάρη στην ηθική προσωπικότητά του– θα ενεργεί σύμφωνα με την αρετή τόσο στον

ιδιωτικό βίο του (στις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους) όσο και στον δημόσιο (στη δράση του ως πολίτης).

ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῷ συντρεφομένης: Με την παρομοίωση αυτή αλλά και την οπτική εικόνα, όπου στο πλαίσιο μιας αγέλης τα ζώα δεν ανταγωνίζονται το ένα το άλλο για την εξασφάλιση της τροφής καθώς τα ζώα διαβιούν σύμφωνα με τον φυσικό νόμο, τονίζεται ότι αυτή η οικουμενική Πολιτεία (των σοφών) θεμελιώνεται πάνω στον κοινό - δηλαδή στον αληθινό και φυσικό - νόμο, και όχι εκείνο των συμβάσεων, όχι στο θετό δίκαιο που είναι διαφορετικό σε κάθε πόλη-κράτος· κατά συνέπεια **ο νόμος εξισώνεται με τον ορθό λόγο**, ο νόμος μετατρέπεται σε φωνή της συνείδησης, **σε ένα εσωτερικό ηθικό νόμο και δεν συνιστά τεχνητή εξωτερική επιβολή.**

Η ιδέα αυτή βασίστηκε στην πεποίθηση του Ζήνωνα πως ο άνθρωπος μπορεί να ζήσει σύμφωνα με τον φυσικό νόμο, ο οποίος ισχύει καθολικά για όλα τα είδη της ζωής – αφού η φύση είναι μία και ενιαία –, άρα μπορεί να επικρατήσει μία κοινή νοοτροπία για όλους τους ανθρώπους, ένας κοινός τρόπος σκέψης και συμπεριφοράς, που θα αναπτυχθεί στο πλαίσιο μίας ενιαίας οργανωμένης πολιτικά κοινότητας.

Παρατηρούμε, λοιπόν, μία **ανατροπή της παραδοσιακής αντίθεσης μεταξύ φύσεως και νόμου**, καθώς ο νόμος της φύσεως αποκτά νέο περιεχόμενο (δεν είναι πλέον το φυσικό δίκαιο του ισχυρότερου): πρόκειται για τον «ορθό λόγο που διαπερνά τα πάντα» (Διογένης Λαέρτιος, VII 8) που θεμελιώνει όχι μόνο τη φυσική, αλλά και την ηθική τάξη. Από τον καθολικά έγκυρο νόμο της φύσεως που είναι πάνω από κάθε ανθρώπινη αυθαιρεσία και κάθε αλλαγή που συντελείται στον ιστορικό βίο, απορρέουν οι ηθικές επιταγές και οι ηθικές εντολές της κοινωνίας.

Για τον Ζήνωνα, λοιπόν, η πηγή της ηθικής τάξης στην Πολιτεία των σοφών δεν είναι πλέον το θετό δίκαιο και οι επιμέρους συμβάσεις, αλλά ο νόμος της φύσεως που αποτελεί και τον μοναδικό νόμο που υποχρεώνει σε υπακοή. Σε αυτό το σημείο μπορεί εύκολα να διαπιστώσει κάποιος επιρροές

από την ηρακλείτεια αντίληψη πως «όλοι οι ανθρώπινοι νόμοι τρέφονται από τον έναν νόμο, τον θεϊκό» (114 DK).

Ανάλογα και ο Χρύσιππος, εκπρόσωπος επίσης της αρχαίας Στοάς, θα υποστηρίξει ότι «ο νόμος είναι ο βασιλιάς των πάντων, θεϊκών και ανθρώπινων πραγμάτων, προστάτης και οδηγός, το κριτήριο του δίκαιου και του άδικου, που προστάζει τα όντα που έχουν πολιτική φύση τι να κάνουν και τα απαγορεύει να κάνουν ό,τι δεν πρέπει να κάνουν» (Φάκελος Υλικού σ. 187)

ὥσπερ ὄναρ ἢ εἶδωλον εὐνομίας: Κλείνοντας την αναφορά του στην Πολιτεία του Ζήνωνα, ο Πλούταρχος με μια δεύτερη παρομοίωση παραλληλίζει το έργο αυτό με την αποτύπωση ενός ονείρου ή μιας εικόνας που δημιούργησε ο φιλόσοφος με τη φαντασία του. Με την παρομοίωση αυτή τονίζει ότι **βασικό χαρακτηριστικό της οικουμενικής πόλης που οραματίστηκε ο Ζήνων είναι η εὐνομία.** Η ευνομία αποτελούσε μόνιμο αίτημα στη θεωρία και την πρακτική της ελληνικής αρχαιότητας. Ένας από τους υποστηρικτές της δημοκρατίας, ο λεγόμενος «Ανώνυμος του Ιαμβλίκου» συνοψίζει τα πλεονεκτήματά της, αξιολογώντας την ως «ό,τι καλύτερο για το σύνολο και για το άτομο». **Στους Στωικούς, ο νόμος είναι ουσιαστικό στοιχείο της πόλης, η οποία ορίζεται ως ένα «πλήθος ανθρώπων που διοικούνται από τον νόμο»** (Κλήμης Αλεξανδρεύς, Στρωματεῖς, 4.26), τον **φυσικό νόμο που ισχύει για όλα τα πράγματα.** Ο ηγέτης αυτής της κοσμοπόλης πρέπει να γνωρίζει τα αγαθά και τα κακά (φρόνηση), να κατέχει το κύριο πολιτικό αγαθό, την αρετή, και να αναλαμβάνει πολλαπλούς ρόλους (κυβερνήτης, δικαστικός, παιδαγωγός κ.ά.), ώστε να διασφαλιστεί η ευνομία. Επομένως, η διασφάλιση της **εὐνομίας** θα γίνει μέσω του σοφού (Φάκελος Υλικού, σ.194).

Άλλωστε οι σοφοί μόνον διαθέτουν την ικανότητα να συμπεριφέρονται με ομόνοια και ενότητα (Διογένης Λαέρτιος VII, 32-33). Ο σοφός είναι ο μοναδικός αληθινός πολίτης, φίλος και ουσιαστικά ελεύθερος, ενώ ο κακός είναι ξένος, εχθρός και δούλος. Επομένως, για τον Ζήνωνα όλοι

οι σοφοί (άνδρες&γυναίκες) θα ακολουθήσουν τον ίδιο νόμο, αυτόν του κοσμικού Λόγου, θα έχουν τις ίδιες απόψεις για την κοινωνία, θα ονομαστούν πολίτες της ίδιας πολιτείας και κάθε πράξη ενός σοφού θα είναι προς όφελος κάθε σοφού.

Ἀλέξανδρος δὲ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον παρέσχεν: Από το σημείο αυτό ο Πλούταρχος αρχίζει να εξυμνεί τον Αλέξανδρο. Διατυπώνει την άποψη πως ο Αλέξανδρος με το έργο του έκανε πράξη τη θεωρητική σύλληψη του Ζήνωνα. Όπως αναφέραμε και παραπάνω, στόχος του Πλουτάρχου μάλλον ήταν να απαντήσει σε όσους υποτιμούσαν το έργο του Αλέξανδρου, θεωρώντας πως ήταν προϊόν συγκυριών και εύνοιας της τύχης. Κατά τον Πλούταρχο, αντίθετα, το μεγαλειώδες αυτό έργο ήταν προϊόν της αρετής, του οράματος και των ικανοτήτων ενός χαρισματικού και ανυπέρβλητου ηγέτη.

Οὐ γάρ, ὡς Ἀριστοτέλης συνεβούλευεν αὐτῷ, τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἡγεμονικῶς τοῖς δὲ βαρβάροις δεσποτικῶς χρώμενος, καὶ τῶν μὲν ὡς φίλων καὶ οἰκείων ἐπιμελόμενος τοῖς δ' ὡς ζώοις ἢ φυτοῖς προσφερόμενος, πολέμων πολλῶν καὶ φυγῶν ἐνέπλησε καὶ στάσεων ὑπούλων τὴν ἡγεμονίαν: Η συμβουλή του Αριστοτέλη προς τον Αλέξανδρο είχε δύο σκέλη:

1. να συμπεριφερθεί

- προς τους Έλληνες ως ηγέτης (ἡγεμονικῶς)
- προς τους ξένους λαούς, τους μη Έλληνες, τους αλλόγλωσσους (τοῖς βαρβάροις), ως δεσπότης (δεσποτικῶς). (πβ. αντιθέσεις τοῖς μὲν Ἕλλησιν – τοῖς δὲ βαρβάροις, ἡγεμονικῶς – δεσποτικῶς)

2. να φροντίζει

- τους Έλληνες (τῶν μὲν) σαν να είναι φίλοι και συγγενείς του
- τους μη Έλληνες (τοῖς δ') σαν να είναι ζώα ή φυτά. (πβ. ζευγάρι παρομοιώσεων ὡς φίλων καὶ οἰκείων ... ὡς ζώοις ἢ φυτοῖς).

Από αυτές διαφαίνεται πως ο Αριστοτέλης θεωρούσε τους μη Έλληνες («βαρβάρους») ως κατώτερους από τη φύση τους σε σχέση με τους Έλληνες και τους εξομοίωνε με τα άλογα όντα. Είναι

προφανές ότι ο Αριστοτέλης υποστήριζε μία αυστηρά ελληνοκεντρική ηθική, όπου η ελληνική πόλη-κράτος ήταν η πηγή και το μέτρο των ηθικών αξιών.

Κατά τον Αριστοτέλη (Πολιτικά 1252b) βάρβαρος και δούλος φύσει ταυτίζονται: «**Βάρβαρον καὶ δοῦλον ταὐτὸν φύσει**». Οι Έλληνες κατά τον Ευριπίδη (Ίφιγ. ἐν Αὐλ., 1400) είναι φυσικό να εξουσιάζουν τους βαρβάρους: «*Βαρβάρων δ' Ἕλληνας ἄρχειν εἰκός, ἀλλ' οὐ βαρβάρους. Ἑλλήνων τὸ μὲν γὰρ δοῦλον, οἱ δ' ἐλεύθεροι.*» Ωστόσο υπήρχαν και μεμονωμένες φωνές που ήταν αντίθετες σε αυτόν τον παραδοσιακό διαχωρισμό πβ. 1^ο Παράλληλο Κείμενο (Φάκελος Υλικού σ. 195).

Οι βασικοί άξονες της πολιτικής του Μ. Αλεξάνδρου
--

Ο Πλούταρχος, για να τεκμηριώσει τη σύνδεση του έργου του Αλέξανδρου με τη στωική διδασκαλία για την οικουμενική (κοσμική) πόλη, αναφέρει επιγραμματικά τις **διάφορες πλευρές της πολιτικής του Αλέξανδρου**.

1. Προβολή της πεποίθησης πως με την εκστρατεία και τις ενέργειές του εκπλήρωνε μια θεϊκή αποστολή (**ἤκειν θεόθεν**) η οποία περιελάμβανε τα εξής:
 - επιβολή μιας οικουμενικής τάξης πραγμάτων (**κοινὸς ἄρμοστής**)
 - συμφιλίωση όλων των λαών (**διαλλακτὴς τῶν ὅλων**).Δηλαδή, ο Πλούταρχος θεωρούσε πως ο **Αλέξανδρος οραματιζόταν ένα οικουμενικό κράτος στο οποίο όλοι οι λαοί θα ζούσαν ισότιμα** και δεν θα αισθάνονταν κάποιοι ότι ήταν υποταγμένοι σε άλλους, πράγμα που θα γεννούσε εξεγέρσεις και συνωμοσίες από τη μία πλευρά, αλλά και τιμωρητικές συμπεριφορές από την πλευρά του κατακτητή.
2. Επέκταση και σταθεροποίηση της κυριαρχίας του με τις ακόλουθες ενέργειες

- **ειρηνική ένταξη των φυλών και των λαών** που συναντούσε κατά την εκστρατεία του, **αλλά και χρήση της δύναμης των όπλων** για όσους δεν έπειθε να ενωθούν μαζί του χωρίς αντίσταση (**συνῆγε τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος**).
- **ενσωμάτωση των κατακτημένων λαών** στο κράτος του, μέσα από ένα πρόγραμμα πολιτισμικής ομογενοποίησης:
 1. **ανάμειξη των ηθών και εθίμων**, ώστε όλοι μαζί να συναποτελέσουν ένα αρμονικό σύνολο, στο οποίο ο καθένας θα είχε τη θέση του.
 2. **ανάμειξη των διαφορετικών τρόπων ένδυσης (κοινὰς ἐσθῆτας) και διατροφῆς (κοινὰς τραπέζας)**.
 3. **ενθάρρυνση ή οργάνωση μεικτῶν γάμων**, οι οποίοι αποτέλεσαν ένα αποτελεσματικό μέσο για τη συμφιλίωση Ελλήνων και Περσών.
- **νέα αντίληψη για την πατρίδα**:
 1. ως πατρίδα τους η οικουμένη, και όχι μόνο η πόλη από την οποία προέρχονταν (**πατρίδα μὲν τὴν οἰκουμένην**)
 2. ως ακρόπολη και φρουρά τους το στρατόπεδο (**ἀκρόπολιν δὲ καὶ φρουρὰν τὸ στρατόπεδον**)
- **νέες ηθικοπολιτικές αντιλήψεις**:
 1. υπέρβαση του παραδοσιακού διαχωρισμού μεταξύ Ελλήνων και βαρβάρων (**μὴ Ἑλλήνων**) με βάση τον τόπο καταγωγῆς και εξωτερικά πολιτισμικά στοιχεία (ενδυμασία, οπλισμός),
 2. καθιέρωση ενός νέου, ηθικού κριτηρίου διαχωρισμού (**τὸ μὲν Ἑλληνικὸν ἀρετῇ τὸ δὲ βαρβαρικὸν κακίᾳ τεκμαίρεσθαι**)

Επισημάνσεις

☞ Ο Αλέξανδρος παρουσιάζεται εδώ σαν να έχει σχεδιάσει και να εφαρμόζει **ένα οργανωμένο σχέδιο πολιτισμικής ομογενοποίησης**. Πάντως, ο νέος ελληνιστικός κόσμος που προέκυψε από την εκστρατεία του Αλεξάνδρου

ανέδειξε πράγματι καινούργιες αξίες, που υπονόμευσαν τις αξίες των πόλεων-κρατών· και στο ηθικό-πολιτικό επίπεδο, η ηθική του δασκάλου του Αλεξάνδρου, του Αριστοτέλη, αντιστοιχούσε στη μικρή κλίμακα μιας πόλης και όχι στην αναδυόμενη οικουμένη. (Φάκελος υλικού σ. 194)

☞ **Η ιστορική πραγματικότητα επιβεβαιώνει την παραπάνω πολιτική.** Την άνοιξη ή το καλοκαίρι του 324 π.Χ. εορτάστηκαν η ολοκλήρωση της κατάκτησης της Περσίας και η επιτυχία της εκστρατείας στην Ινδική χερσόνησο. Στη πλαίσιο της λαμπρής αυτής εορτής τελέσθηκαν και ομαδικοί γάμοι Μακεδόνων με Περσίδες. Οι περισσότεροι στρατηγοί του Αλέξανδρου και περίπου 10.000 Έλληνες νυμφεύτηκαν Περσίδες. Μάλιστα, οι γάμοι αυτοί τελέσθηκαν σύμφωνα με τα περσικά έθιμα.

☞ **Ο Πλούταρχος εκφράζει πολύ παραστατικά την πολιτική του Αλέξανδρου πάλι με μια παρομοίωση-μεταφορά.** Παρομοιάζει την πολιτική του Αλέξανδρου για τη συμφιλίωση όλων των λαών, με την ανάμειξη οίνου και νερού μέσα σε ένα μεγάλο συμποσιακό αγγείο (έν κρατῆρι).

☞ **πατρίδα μὲν τὴν οἰκουμένην προσέταξεν ἡγεῖσθαι πάντας:** Η αγάπη προς την πατρίδα συνεχίζει να θεωρείται βασικό καθήκον, ωστόσο ήδη οι Κυνικοί επαναπροσδιορίζουν τη σημασία του όρου. Καθώς το άτομο δεν προσδένεται ούτε περιορίζεται στην πόλη και τον τόπο του, ο όρος διευρύνεται, για να συμπεριλάβει ολόκληρο τον κόσμο. Η αντίληψη ότι υπάρχει ουσιαστική και φυσική σύνδεση του καθενός με την ανθρωπότητα, η προτεραιότητα της ανθρώπινης ιδιότητας, είναι η βάση του στωικού κοσμοπολιτισμού. (Φάκελος Υλικού σ. 194) Δες και Δ.Ε. 20η την έκφραση «πολίτης τοῦ κόσμου»

☞ **ἀκρόπολιν δὲ καὶ φρουρὰν τὸ στρατόπεδον:** Σε αντίθεση με τους Ρωμαίους, οι οποίοι είχαν πάντα ως κέντρο της αυτοκρατορίας τους τη Ρώμη, κέντρο του κράτους του Αλέξανδρου δεν ήταν η Πέλλα ή γενικότερα η

Μακεδονία. Αλλά ούτε στην Ασία ίδρυσε ένα μόνιμο κέντρο του κράτους. Το κέντρο του κράτους του ήταν εκάστοτε εκεί όπου βρισκόταν ο ίδιος, δηλαδή το μέρος όπου στρατοπέδευε.

☞ Παρατηρούμε συσώρευση αντιθέσεων: **συγγενείς – άλλοφύλους, τούς αγαθούς – τούς πονηρούς, τὸ μὲν Ἑλληνικὸν – τὸ δὲ βαρβαρικόν, ἀρετὴ – κακία** προκειμένου να εκφραστεί με το πλέον παραστατικό τρόπο το νέο ηθικό κριτήριο.

☞ **Η γλώσσα και το ύφος του κειμένου είναι απλά αλλά επιμελημένα.** Ο Πλούταρχος είναι εξοικειωμένος με τον καλλιεργημένο αττικό λόγο, αλλά δεν ακολουθεί τον **κυρίαρχο αττικισμό**, καθώς ο Πλούταρχος δεν δίστασε να υιοθετήσει στη γραφή του **χαρακτηριστικά και λέξεις της Κοινής Ελληνικής**.

Συμπερασματική διαπίστωση:

Είναι προφανές ότι ο Πλούταρχος στο συγκεκριμένο απόσπασμα παραβλέπει ότι η στωική πολιτεία περιοριζόταν στους σοφούς, κάνοντας λόγο για μία κοσμόπολη. Επιπλέον, όπως επισημαίνεται και στο σχολικό εγχειρίδιο, απουσιάζει η οποιαδήποτε ιστορική βάση, ενώ είναι εμφανείς α) η προβολή μεταγενέστερων αντιλήψεων στο παρελθόν (αναχρονισμός), καθώς ο Μ. Αλέξανδρος πέθανε το 323 π.Χ. και ο Ζήνων αρχίζει να διδάσκει μετά το 300 π.Χ.,

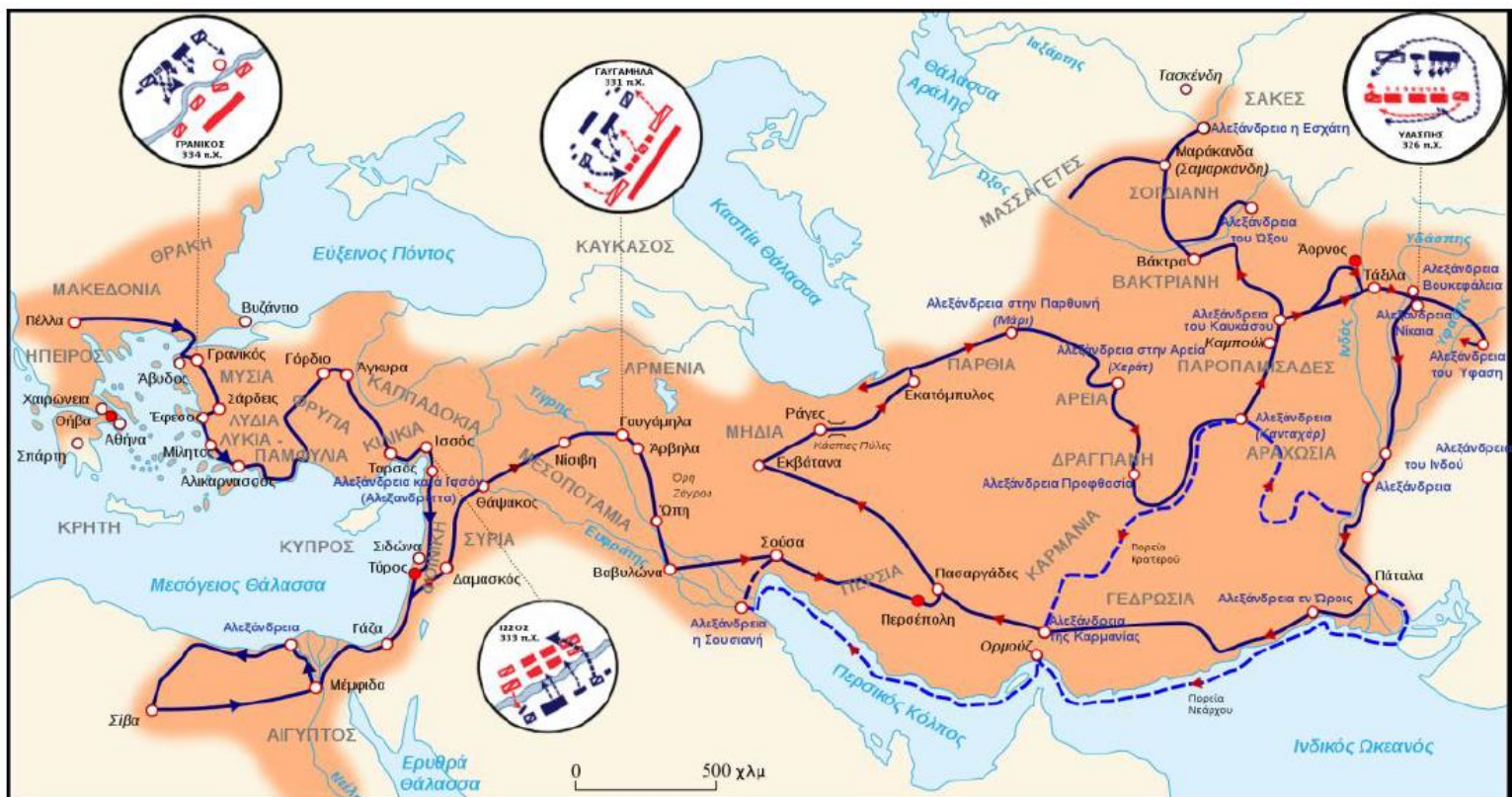
β) η τάση εξιδανίκευσης του Μ. Αλεξάνδρου⁶.

Κατά συνέπεια, **η στωική πολιτική θεωρία στο πλαίσιο της αρχαίας Στοάς δεν αποτελεί ένα πρόγραμμα πολιτικής ή κοινωνικής μεταρρύθμισης**, όπως λανθασμένα το αντιλαμβάνεται ο Πλούταρχος, αλλά ένα πρότυπο του κόσμου όπως αυτός θα ήταν αν μπορούσαν να ενωθούν οι άνθρωποι χωρίς τις διακρίσεις φύλου, καταγωγής, εθνικότητας ή

⁶ Αρχαία Ελληνικά Φάκελος Υλικού Γ' ΓΕΛ (2019), σ. 193

περιουσίας· ενωμένοι όμως όχι μέσω τεχνητών-συμβατικών δεσμών, αλλά αναγνωρίζοντας ο ένας στον άλλο κοινές αξίες και κοινούς σκοπούς⁷.

[Το αντίθετο θα ήταν πιο εύλογο να υποστηριχθεί, καθώς οι νέες συνθήκες που δημιούργησε η εκστρατεία του Αλέξανδρου ευνοούσαν τη διάδοση της ιδέας του κοσμοπολιτισμού, η οποία ήδη προβαλλόταν έντονα από τους κυνικούς φιλοσόφους (π.χ. από τον Διογένη και τον Κράτη).]

Ασκήσεις

Ασκήσεις κατανόησης του κειμένου αναφοράς

1. Με βάση το αρχαίο κείμενο (αναφοράς) να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω διατυπώσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες με ένα Σ ή Λ αντίστοιχα. Να τεκμηριώσετε την επιλογή σας γράφοντας τη χαρακτηριστική φράση του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνει.
 1. Ο Πλούταρχος προτείνει να μην κατοικούμε χωρισμένοι σε πόλεις ούτε σε δήμους που έχουν διαφορετικούς νόμους.
 2. Ο Ζήνων θεωρεί ότι υπάρχει ένας κοινός τρόπος ζωής και μία παγκόσμια τάξη ως αποτέλεσμα ενός κοινού νόμου.
 3. Κατά τον Πλούταρχο ο Μ. Αλέξανδρος υλοποίησε το όραμα του Ζήωνα, όπως αντίστοιχα τον συμβούλευσε και ο Αριστοτέλης.
 4. Για τον Μ. Αλέξανδρο δεν ισχύουν παραδοσιακές διακρίσεις Έλληνες και βάρβαρος.
 5. Η έννοια της πατρίδας εκτείνεται πλέον στα όρια της οικουμένης.

Ασκήσεις ερμηνευτικές

1. Να σκιαγραφήσετε την προσωπικότητα του Μ. Αλεξάνδρου με βάση το Κείμενο Αναφοράς.
2. Ποιο ήταν το ιδανικό κράτος με βάση το Κείμενο Αναφοράς κατά τους Στωικούς; Πώς ερμηνεύεται αυτή η αντίληψη με βάση την ιστορική πραγματικότητα της εποχής;
3. Να εξηγήσετε τους όρους: **κόσμος**, **νόμος**, **πολίτης** στο πλαίσιο της στωικής φιλοσοφίας.

Ασκήσεις λεξιλογικές

1. **αἵρεσιν, κόσμος, στάσεων, βάρβαρος, δίαιτας:** α) Ποια είναι η σημασία τους στο αρχαίο κείμενο; β) Να χρησιμοποιήσετε σε μία δική σας φράση τα συγκεκριμένα ουσιαστικά σε οποιαδήποτε πτώση, όπου να αναδεικνύεται η διαφορετική τους σημασία στη νέα ελληνική.

2. Με ποιες λέξεις του κειμένου έχουν ετυμολογική συγγένεια οι παρακάτω λέξεις της νέα ελληνικής: *αιρετός, όρος, όνειρο, ιδέα, ηγέτης, διένεξη, τάξη, τεκμήριο, κρασί, άνδρας*.

Ασκήσεις Παραλλήλων Κειμένων

A. Αφού μελετήσετε το παρακάτω κείμενο κι αντλώντας στοιχεία από το Κείμενο Αναφοράς, να εξηγήσετε τη στάση του Μ. Αλεξάνδρου απέναντι στους βαρβάρους .

Ο Δημάρατος ο Κορίνθιος, ένας φιλοξενούμενος και φίλος του Φιλίππου, όταν συνάντησε τον Αλέξανδρο στα Σούσα, περιχαρής και δακρυσμένος είπε ότι στερήθηκαν μεγάλη χαρά οι Έλληνες που πέθαναν πρωτύτερα, επειδή δεν είδαν τον Αλέξανδρο να κάθεται στο θρόνο του Δαρείου...Με μεγάλη μου χαρά έγινα θεατής εκείνης της γαμήλιας τελετής, όταν παρέλαβε σε μια χρυσοσκέπαστη σκηνή εκατό περσίδες νύφες και εκατό γαμβρούς Μακεδόνες και Έλληνες, και ο ίδιος στεφανωμένος έψαλε πρώτος τον υμέναιο, σα να έψαλλε τον ύμνο της αληθινής φιλίας στην ένωση των μεγαλύτερων και ισχυρότερων γενών, όντας εκείνος γαμβρός μιας νύφης και προξενητής όλων των υπολοίπων και συνάμα πατέρας και προστάτης τους, συνδέοντάς τους με τα δεσμά του γάμου.

Πλούταρχος, Ήθικά, 329 D.E.

B. Στο παρακάτω κείμενο ο Αρριανός ολοκληρώνει το έργο του Αλεξάνδρου Ανάβασις διατυπώνοντας τις παρακάτω κρίσεις για τον Μ. Αλέξανδρο. Σε ποιο βαθμό οι κρίσεις του επιβεβαιώνονται από τις αναφορές του Πλουτάρχου στο Κείμενο Αναφοράς;

[7.30.1] Και όποιος κατακρίνει τον Αλέξανδρο ας μην τον κατακρίνει παρουσιάζοντας μονάχα τα αξιοκατάκριτα έργα του, αλλά αφού συγκεντρώσει κατά μέρος όλες μαζί τις πράξεις του Αλεξάνδρου, ας αναλογισθεί τότε ποιός είναι ο ίδιος και με ποιά τύχη και τί έγινε εκείνος που κατακρίνει και σε ποió βαθμό ανθρώπινης ευτυχίας έφθασε, εφόσον

έγινε ο αδιαφιλονίκητος βασιλιάς και των δύο ηπείρων και έφθασε παντού το όνομά του, ενώ ο ίδιος είναι ένας μάλλον ασήμαντος άνθρωπος και καταγίνεται με ασήμαντα πράγματα, χωρίς να μπορεί και αυτά ακόμη να τα βάλει σε τάξη. [7.30.2] Γιατί εγώ τουλάχιστο νομίζω ότι δεν υπήρχε την εποχή εκείνη ούτε ανθρώπινη φυλή ούτε πόλη ούτε κανένας άνθρωπος, στον οποίο δεν είχε φθάσει το όνομα του Αλεξάνδρου. Νομίζω, λοιπόν, ότι δεν ήταν δυνατό να γεννηθεί χωρίς θεία παρέμβαση ένας τέτοιος άνθρωπος, ο οποίος δεν έμοιαζε με κανέναν άλλο. Και αυτό φανερώθηκε με χρησμούς που λένε ότι δόθηκαν για τον θάνατο του Αλεξάνδρου, με διάφορα οράματα που είδαν διαφορετικά άτομα και με διάφορα όνειρα που εμφανίσθηκαν σε διαφορετικούς ανθρώπους και ακόμη με την τιμή που του απονέμουν μέχρι σήμερα οι άνθρωποι και με την επιβίωση της μνήμης του πέρα από το ανθρώπινο μέτρο· ακόμη και σήμερα, ύστερα από τόσο χρόνο, δίδονται και άλλοι χρησμοί προς τιμή του Αλεξάνδρου στον λαό των Μακεδόνων.

Άλεξάνδρου Άνάβασις (7.30.1-7.30.2)

Γ. Αφού μελετήσετε το παρακάτω κείμενο και αντλώντας στοιχεία από αυτό να εξηγήσετε γιατί οι Στωικοί θεωρούσαν όλους τους ανθρώπους συνδημότες και συμπολίτες

Αν η ικανότητα της νόησης είναι κοινή σ' εμάς τους ανθρώπους, τότε κοινός είναι και ο ορθός λόγος που μας κάνει έλλογα όντα. Αν είναι έτσι, τότε κοινός είναι και ο Λόγος που ορίζει τι να κάνουμε και τι όχι. Αν ισχύει αυτό, τότε και ο νόμος είναι κοινός. Αν είναι έτσι, τότε είμαστε συμπολίτες. επομένως συμμετέχουμε όλοι σε μια κοινή πολιτεία, και η οικουμένη είναι μια μεγάλη πόλη. Ποιο άλλο κοινό πολίτευμα μπορούμε να πούμε ότι μοιράζεται το ανθρώπινο γένος; Από εκεί λοιπόν, από αυτή την "κοινή πολιτεία", αποκτούμε την ικανότητα να σκεφτόμαστε, να είμαστε λογικοί, να ζούμε με νόμους. Από πού αλλού;

Μάρκος Αϋρήλιος Τὰ εἰς ἑαυτὸν 4.4

Ενδεικτικές Επισημάνσεις για τα Παράλληλα Κείμενα του σχολικού βιβλίου⁸

Παράλληλο 2ο, Φίλων, Έν Γενέσει ζητήματα (απόσπασμα 11)

- Το απόσπασμα αναφέρεται στο χρέος του ανθρώπου να αγαπήσει έμπρακτα τον συνάνθρωπό του, ό,τι υπάρχει στο σύμπαν και, τέλος, τον ίδιο τον δημιουργό του κόσμου. **Το καθήκον της αγάπης, η οποία απορρέει από την ίδια τη φύση του** διαμορφώνει μια χριστιανική ηθική: **Ο λόγος των Στωικών ταυτίζεται με την αρχή που συγκροτεί το σύμπαν, με τον «πατέρα και δημιουργό του κόσμου»,** με τον οποίο καλείται να συνδεθεί ο άνθρωπος μέσω της αγάπης. Επίσης, **τονίζεται η ευθύνη του ανθρώπου να ζει όχι εγωιστικά, αλλά ως μέρος του κόσμου,** φροντίζοντας τον άλλον, κοντινό ή μακρινό του, άνθρωπο και προσφέροντας στον συνάνθρωπο. **Η αγάπη εκτείνεται σε όλη τη δημιουργία, στα έμψυχα και στα άψυχα,** γεγονός που διαμορφώνει σχέση, δηλαδή ουσιώδη και οργανικό σύνδεσμο, του ανθρώπου με τον κόσμο και το περιβάλλον. Στο κείμενο αναπτύσσεται ένας **χριστιανικός κοσμοπολιτισμός,** συγγενής με αυτόν του Αποστόλου Παύλου.

Παράλληλο 3ο, Βολταίρος, Πατρίδα

- Ο Βολταίρος διαπιστώνει ότι **η αγάπη για την πατρίδα και η προώθηση των συμφερόντων της έχει τις περισσότερες φορές ανταγωνιστικό χαρακτήρα** απέναντι στα άλλα έθνη, στις πατρίδες των άλλων ανθρώπων. Αυτή η προσήλωση στη δική σου πατρίδα ταυτίζεται με ένα είδος **εθνικού εγωισμού, που υπηρετεί σκοπιμότητες και καλλιεργεί τη μισαλλοδοξία και την εχθρότητα προς τα άλλα έθνη.** Σε αυτή την κατάσταση αντιπαραθέτει το **ιδεώδες του κοσμοπολιτισμού,** μια αντίληψη που δεν έχει ανταγωνιστικό χαρακτήρα, αλλά **συμφιλιώνει τους ανθρώπους και τα έθνη σε μια παγκόσμια κοινότητα κοινών επιδιώξεων.**

⁸ Η διδασκαλία των Παραλλήλων Κειμένων και των Κειμένων Αυτενέργειας **δεν είναι υποχρεωτική** και δεν αποτελούν μέρος της διδακτέας-εξεταστέας ύλης. Οι ενδεικτικές επισημάνσεις μας αξιοποιούν κατά κύριο λόγο αναφορές από το Παπαγεωργίου Α., Μπακλαβάς Β. κ.α. (2020), Αρχαία Ελληνικά, Φάκελος Υλικού, Γ' ΓΕΛ, τόμος Β, Πατάκης, Αθήνα